

НОВИ УГАРСКО-ТУРСКИ МЕГДАН И ЗНАЧАЈ МАЛОАЗИЈСКО-ПАНОНСКОГ СТРАТЕГИЈСКОГ ПРАВЦА

Небојша Вуковић*

Институт за међународну политику и привреду, Београд

Апстракт: У раду се, у општим цртама, описују и тумаче спољне политике Републике Мађарске и Републике Турске на Балканском полуострву. Посебна пажња посвећује се мађарским иницијативама и акцијама у Републици Српској и Републици Северној Македонији, као и традиционалним везама и утицајима Републике Турске у Албанији, БиХ и јужној српској покрајини. Такође, анализира се и деловање ове две државе у Републици Србији. У раду се тврди да обе стране „утврђују” своје позиције пред могућу вишедимензионалну конфронтацију коалиционог карактера, која би могла да подсећа (макар делимично) на сукоб из периода средњег века и великог османског налета на Балкан и делове Средње Европе. Краће речено, (хипо)теза рада гласи – да се Мађарска и Турска на Балкану, посебно на простору бивше СФРЈ, налазе у стању „пређутног надметања” које би могло да се интензивира, односно ескалира у будућности. Та могућа конфронтација веома би тангирала како интересе Републике Србије тако и њену територију, јер би се главни правац сучељавања простирао преко малоазијско-панонског (панонско-малоазијског) стратегијског правца, који је у прошлости био од кључног значаја у процесима компоновања политичке карте југоисточног дела Старог континента.

Кључне речи: Мађарска, Турска, Србија, стратегијски правац, геополитика.

* Е-адреса: nebojsa@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9692-9062>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2025. године”, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2025. године.

Увод

Када је у јесен 1912. године добио вести о успесима балканских армија у операцијама против отоманске војске, немачки цар Вилхелм II начинио је белешку у којој је оценио да су се Турци „показали потпуно неспособни да задрже земље” и да „морају напоље” (Mitrović, 2011:159). Још неповољније о Турцима се изразио тадашњи саксонски краљ,¹ тврдећи како те „свиње треба да лете из Европе” (Ibid: 160). Лош суд немачких крунисаних глава о Турској и Турцима (Османској империји) ипак неће спречити Берлин да, само две године након што су ове квалификације изречене, затражи савезништво од „болесника са Босфора” у Првом светском рату. И тада ће их све заједно ратна срећа изневерити (на крају овог сукоба срушила су се оба царства – и немачко и турско), *па се пре отприлике једног века чинило да је у политичком смислу Турска трајно елиминисана из европских, односно балканских послова, односно да је у њима присутна тек маргинално*. У међуратном периоду, усредсређена на себе и властиту модернизацију, Турска је дискретни актер на међународној сцени. И након Другог светског рата, у коме је била неутрална, присуство и утицај Турске у европској политици и балканским питањима нису били особито видљиви. Дужи низ деценија, нит водиљу турске спољне политике представљале су тезе формулисане током владавине Мустафе Кемала Ататурка (Mustafa Kemal Atatürk), оснивача републике – пријатељство са сваком нацијом; мир у кући – мир у иностранству (Vali, 1971: 55). Турска је постала члан НАТО-а 1952. године, и под кишобраном овог војно-политичког савеза тежила је да барем поједине аспекте свог друштвеног живота што више вестернизује. Ипак, нису сви посматрачи и аутори благодоклоно гледали на такву Турску. У том смислу су карактеристичне критичке опаске Алије Изетбеговића, несумњивог исламисте и поштоваоца османске империјалне традиције, који је крајем 1960-их оцењивао како је Турска европски плагијат и трећеразредна земља (Izetbegović, 1970). На спољнополитичком плану током Хладног рата, изузев епизоде са инвазијом на Кипар 1974. године, Турска се опрезно постављала наспрам ближег и даљег окружења – укључујући и Балкан. Са Албанијом, на пример, једва да је и имала

¹ У питању је Фридрих Аугуст III од Саксоније (Frederick Augustus III of Saxony) који је живео од 1865. до 1932.

некакве односе (Vali, 1971: 207). Међутим, геополитички амбијент за деловање Анкаре се коренито мења након окончања биполарног поретка и распада СССР-а, односно СФРЈ.

Користећи политичку фрагментацију постсовјетског и балканског простора, Турска постаје, што самостално што у координацији са САД и другим центрима моћи, попут Израела, изузетно политички, економски, пропагандно, културно и војно активна, у прво време (током деведесетих година прошлог века) више речју него делом, а касније обрнуто (више делатно), на различитим (стратегијским) правцима – на Блиском истоку, у Средњој Азији, у регионима Кавказа, Црног мора, источног Медитерана и Балкана (Naročnicka, 2008). Теоријска платформа ове активности у првим деценијама 21. века добија код појединих интерпретатора и своје име – неоосманизам – којег Дарко Танасковић одређује као „идеолошки амалгам *исламизма, туркизма и османског империјализма*“ (италик је у оригиналу, прим. Н. В.) (Tanasković, 2015: 28).

Иако постоје аутори који говоре о „братским“ турско-мађарским односима од 18. века (Vali, 1971: 208), код историчара ипак постоји какав-такав консензус да је искуство турских налета и окупације угарских територија изузетно трауматично за мађарску колективну историјску свест. Османска власт никако није могла чврсто да се укорени на угарским земљама, као што је то био случај на Балкану, већ су оне врло често биле попришта многобројних оружаних сукоба који су их страховито пустошили. Говорећи о последицама Петнаестогодишњег или Дугог рата (1591–1606), група историчара је констатовала како су етничке, демографске и економске промене које је изазвао овај рат „умногоме одредиле укупан развој Краљевине Мађарске у наредним вековима“ [...] односно, после овог рата и савременицима је постало јасно „да Мађарска више никада неће моћи да постане оно што је у нормалним приликама могла бити“ (Rokai, Dere, Pal, Kasaš, 2002). Након Првог светског рата, када Мађарска постаје самостална држава, радијус њене спољнополитичке активности не простире се по дубини Балканског полуострва – као ревизионистичку државу (противника Версајског споразума) њу интересује модификација граница и „повратак матици“ одређених области које су припале Југославији, Румунији и Чехословачкој. После Другог светског рата, у оквиру заједнице сателита СССР-а, маневарски простор у спољној политици Будимпеште је још ужи. Као и

Турској, Мађарској се „отварају карте” након урушавања биполарног поретка, када може самосвесније да афирмише своје политичке интересе, у ближем и даљем окружењу, иако је у исто време себе чврсто везивала за западне политичко-економске (ЕУ) и политичко-војне савезе (НАТО). У последњих десетак година, од разбуктавања тзв. мигрантске кризе, Мађарска се у европској политици профилише као самосвојан и самосталан геополитички актер, који је присутнији више него икад на Балканском полуострву у последњих стотинак година.

Постављање парадигме

Вишедимензионална активност – политичка, привредна, пропагандна, па и војна – Турске на Балканском полуострву, почевши од 1990-их година до данас, могла би да се именује као други „турски талас” на тлу Европе. Први би био онај освајачки с краја (током последњих деценија) 14. века, који је као политичку последицу имао вишевековно османско присуство у јужној и делимично централној Европи. То се присуство вековима „крунило” у безбројним биткама и бојевима, и дипломатским споразумима који би након њих следили, да би му завршни ударац био задат са Балканским ратовима 1912/13. године. Као што је већ речено, деловало је да је знатнијем присуству Турске у европским и балканским пословима дошао дефинитиван крај.

Споменути „први талас” био је по свом карактеру насилан и изразито деструктиван у економском, културном и духовном погледу. Како се османско поковање рефлектовало, рецимо на Босну и Херцеговину, рељефно је у свом докторату – *Развој духовног живота у Босни под утицајем турске владавине* – приказао српски писац и нобеловац Иво Андрић, који на једном месту констатује да „сви истраживачи Босне и њене прошлости, како српско-хрватски тако и страни, сагласни су у томе (и сви они то мање или више истичу) да је утицај турске владавине био апсолутно негативан” (Andrić 1995: 50). Ипак, последице османског владања су од секундарног интереса за главне правце истраживања у овом раду. Од примарног интереса су опис и објашњење политичких прилика на југоистоку Европе током последњих деценија 14. и првих деценија 15. века и, што је од једнаке важности, опис и интерпретација тадашњег односа снага супротстављених страна.

Чини се да нико садржајније (и истинитије) није те прилике дефинисао од српског историчара Владимира Ћоровића, који је запазио да су наспрам османског изазова крајем 14. века, „хришћанске државице на Балкану биле толико ослабљене да апсолутно нису биле способне за озбиљан отпор. Византија је била пресечена и цариградски господар једва је имао под својом влашћу неколико срезова. Бугарска и Србија беху скоро пребијене. Босна, још до јуче држава великог обима, пала је после Тврткове смрти на државу трећег реда и повукла се поново у своју пасивну улогу. Друге, још мање државице и области, нису имале безмало никаквог већег политичког значаја. Ко је онда могао да преузме одбрану Балкана од Турака? У обзир су могле доћи само две силе: Млетачка Република и Угарска. Млетачка Република није имала никакве копнене снаге, а без ње је свака друга борба са Турцима била безизгледна. Остала је, дакле, само Угарска” (Ћоровић, 2017: 259).

Угарска је као најснажнији елемент у хришћанском табору приморавала балканске владаре на вазални однос – угарски вазал је био и српски кнез Лазар, а након Косовског боја Угарска је учврстила свој утицај у Босни и доцније кључно помогла влашком владару Мирчи да се Турци савладају 1395. године у бици код Ровина (Rokai, Đere, Pal, Kasaš, 2002). С друге стране, Османлије су такође балканске државице претварали у своје вазале који су морали да плаћају данак (који их је на дужи рок финансијски и материјално упропаштавао) и шаљу своје војне контингенте у османске походе (али и да дозвољавају боравак турских одреда у њиховим важним стратегијским и привредним центрима). Процес претварања балканских краљева, кнежева и обласних господара у вазале било Угарске или Османске империје може да се тумачи као (грубо) надметање за стварање интересних зона, при чему је у њиховом креирању пресудну улогу имала војна сила – њена употреба или претња њеног коришћења (неупоредиво више него елементи тзв. меке моћи). При томе, из ракурса Угарске, балканске државице су биле својеврсна тампон зона према офанзивном деловању Османлија; обрнуто, из турске перспективе, територије јужно од Саве и Дунава па све до Црног, Егејског, Јонског и Јадранског мора представљале су одскочну даску, односно велику операцијску основицу од виталног значаја за даљи османлијски продор у срце европског континента.

Током Хладног рата, на Балканском полуострву владала је симетрија у погледу расподеле моћи и утицаја два међусобно супротстављена блока – НАТО и Варшавског уговора (ВУ). Две земље су биле у НАТО (Грчка и Турска), две у ВУ (Бугарска и Румунија), а две ван блокова (СФРЈ и Албанија). На Старом континенту, па сходно томе и на Балканском полуострву, однос снага, распоред савезника и противника, као и зоне утицаја нису се битније мењали од краја 1940-их година, када је СФРЈ изашла из совјетске интересне сфере. Две суперсиле су своје надметање реализовале на нижим нивоима интензитета и у областима ван Европе (Африка, Азија, Јужна Америка) (Vuković, 2024: 44).

Вишедеценијска конфигурација драматично се мења почетком 1990-их година крахом социјализма, као и распадом СССР-а и СФРЈ. Крах социјализма и почетак друштвене и економске транзиције наговештавају дуг период осиромашења и депопулације практично свих бивших балканских социјалистичких земаља (једини изузетак је Грчка која је током Хладног рата чврсто била инкорпорирана у тзв. Западни свет и његове две најважније структуре – НАТО и ЕУ). СФРЈ се распада у почетку на пет, а касније шест (уз противправну сецесију тзв. Косова) држава. Посебно је упадљив феномен депопулације – на пример, Румунија је на крају Хладног рата (1990) имала скоро 23 милиона становника, а према најновијим проценама има мање од 19 милиона; Бугарска 1990. године – 8,8 милиона, а тренутно 6,7 милиона; сличан број становника као и у Бугарској има и Србија, док је раније било знатно више (Worldometer 2025). Нема балканске државе у којој се у мањој или већој мери број становника није смањио, изузев Турске која је у посматраном периоду (1990–2025) доживела драматичан пораст броја становника – са 56 милиона (1990) на чак 87,7 милиона (2025) (Worldometer 2025). Још је маркантнији њен економски раст од почетка 21. века – само у периоду од 2002. до 2023. године БДП *per capita* увећан је 3,7 пута! Према показатељу – паритету куповне моћи (Purchasing Power Parity – PPP), турска привреда је четврта у Европи и дванаеста у свету (Ministry of Trade 2025). Насупрот Турској, и поред назнака опоравка, остале балканске државе бележе углавном ниске или у најбољем случају умерене стопе раста, немају јак властити индустријски и финансијски сектор, претерано зависе од страних инвестиција и флуктација на светским тржиштима, и у доброј мери социјални мир одржавају кроз дознаке својих држављана

који су на раду у иностранству (неке од ових одлика, макар делимично, познаје чак и турско друштво и економија).

Популациони раст и несумњиви привредни напредак прати и војно јачање Турске чије су оружане снаге, прецизније њихови елементи, размештени по базама на Северном Кипру, Сомалији и Катару, док се разматра могућност да турске трупе и технику угости и Сирија (Reuters, 2025). Многобројно становништво, динамична привреда и војне базе у иностранству, недвосмислени су показатељи да је савремена Турска истинска регионална сила.

Парадигма садашњих геополитичких прилика на Балкану, и она из средњег века, и поред свих друштвених, економских, интелектуалних и технолошких разлика које су производ потпуно другачијих епоха, деле једну фундаменталну сличност – Турска је у многостраном успону, њени ближи и даљи балкански суседи у опадању.

Иза тих суседа, северно од Драве, са вишедимензионалним утицајем Турске који се „разлио” по Балканском полуострву протеклих деценија, сучељава се потенцијални стари-нови супарник – Мађарска. Држава у средишту Панонске низије не поседује, на први поглед, импресивне квантитативне показатеље – њено становништво (9,6 милиона) је скоро двоструко малобројније од румунског, док је годишњи БДП мањи од, на пример, грчког за незанемарљивих тридесетак милијарди америчких долара. Ипак, национална хомогеност становништва (око 95% мађарске националности) и његово благо опадање, жилава привреда, релативна политичка стабилност и видљива аутономија у вођењу спољне политике са „добрим везама” Будимпеште како на Истоку (Русија, Кина) тако и на Западу (САД), уз, чини се, јасно профилисану општу (националну или тоталну) стратегију, чине свеукупно од Мађарске актера који је макар донекле у стању да парира нараслом турском геополитичком утицају на Балкану.

Старе амбиције у новим околностима

О посебној улози и мисији Мађарске и Мађара у европској политици и светској историји, беседио је још крајем 19. века значајан мађарски политичар и историчар Бенјамин Калај (Benjamin Kállay), који је наводио да се тамо где се Исток од древних времена додирује са Западом, и где се ова два правца природно сливају, образовала, пре хиљаду година,

угарска држава. Према његовом тумачењу, у погледу осећања, карактера и правца развоја, Мађари су били источњачки народ. Међутим, у његовој души су се рано уврежили западњачко схватање и погледи (Kállay, 1905: 70). У закључку своје студије Калај тврди да тежње, жудње и читав мисаони свет вуку Мађаре ка Западу, иако се није при томе сасвим прекинуо конач који их веже са Истоком. Источњачке црте (карактера), по његовом мишљењу, не утичу пресудно на развој Мађара али им олакшавају разумевање источњачког схватања и мишљења. Стога, Мађари су позвани да преузму „посредовање између две велике струје у развоју човечанства“, односно мађарска круна се састоји из два дела – један је поникао из Рима, други из Византије, и „дух истока и запада се уједињују у тој светој круни“ и она наговештава, можда, сјајну будућност мађарског народа (Kállay, 1905: 78–79).

Чини се да је овде цитирано мађарско (угарско) „посредовање између две велике струје“ – Истока и Запада – доживело своје истинско политичко оваплоћење тек у ово доба, током владавине Фидес (Fidesz) партије, односно њеног челника Виктора Орбана (Victor Orban). Од пре десетак година, са снажно изражене прозападне политике позиција Будимпеште се знатно померила ка сарадњи и споразумевању са земљама Истока. Како се наводи у једној аналитичкој студији, у том периоду мађарска спољнополитичка стратегија акцентује тзв. Глобално отварање (Global Opening) – концепт који надилази традиционални евроцентрични приступ и захтева побољшавање односа са другим земљама у свету. У оквиру тзв. Глобалног отварања, присутно је тзв. Источно отварање (Eastern Opening), које подразумева приближавање Русији и јачање веза са Кином, Турском и групом недемократских држава са простора бившег СССР-а. Активнија улога Мађарске на Западном Балкану, сматрају аутори ове студије, изгледа да је део тог отварања (Cvijić, Bjeloš, Šterić, Ranković, Drajić, 2023: 7).

Од избијања рата у Украјини 2022. године, Мађарска се сигурно може означити као чланица НАТО и ЕУ која има најблискије односе са Русијом и Кином, и која у том смислу представља истинског посредника између политичког Запада и политичког Истока, актера који иако институционално чврсто укотвљен у западним структурама, непрекидно води дијалог са главним евроазијским силама и део својих интереса реализује у сарадњи са њима. С друге стране, иако не бежи од срдачних

односа са Турском и другим муслиманским државама, није тајна да званична Будимпешта ипак држи одређену дистанцу према свету ислама. Мада се уздржава од антимуслиманске реторике, са појавом тзв. мигрантске кризе званични дискурс Будимпеште почео је да све више бива попуњен садржајима културолошког и цивилизацијског карактера – мигранти, углавном из Северне Африке и са Блиског истока (својом огромном већином, управо муслимани), портретисани су као непожељни, опасни и културно некомпатибилни са Европљанима, као неко ко представља претњу „хришћанско-европској цивилизацији” (Bocskor, 2018: 558). Према једном другом тумачењу, Фидес није само обична мађарска националистичка партија, већ, како се сама дефинише (идентификује) – партија хришћанских националиста (Gerim, 2022: 68). Премда је нагласак на хришћанској култури и традицији у (не)званичном дискурсу Будимпеште пре свега реплика упућена Бриселу као средишту ЕУ и његовој „политички коректној” администрацији, не би требало занемарити наглашавање хришћанства ни у релацији према муслиманском истоку у функцији повлачења јасне линије разграничења две религије/света/цивилизације. Један догађај, у суштини не превише значајан, али са знатним медијским одјеком, врло је индикативан у том погледу. Наиме, 2021. године на једној конференцији за медије, осврћући се на тешкоће код европских интеграција појединих земаља, Виктор Орбан је подвукао да је у случају БиХ изазов „како интегрисати земљу са два милиона муслимана” (Aljazeera 2021). Орбанова запитаност је изазвала „буру негодовања” међу првацима политичког, културног и интелектуалног живота босанско-херцеговачких муслимана, док се оштрим одговором Орбану огласио чак и њихов верски поглавар реис-л-улема Исламске заједнице БиХ Хусеин еф. Кавазовић (Aljazeera 2021). У бошњачким медијима, Орбанова Мађарска се често етикетира као исламофобна.

Са друге стране, и владајућа партија у Турској – Странка правде и развоја (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP) све је више протоком времена наглашавала своје исламске изворе, док је њен дискурс све израженијег цивилизацијског карактера, при чему се ради о покушају да се Турска редефинише као „муслиманска нација” унутар дихотомног погледа на свет – подељеног између Запада и ислама (Gerim, 2022: 146). У говорима турског председника Реџепа Тајипа Ердогана (Recep Tayyip Erdoğan)

присутно је и препознатљиво позивање на Бога (Алаха), његову вољу и на елементе битне за ислам (пророк, езан, хадиси и др.) (Gerim, 2022: 184).

Овај „повратак изворним елементима” турског идентитета, подразумева и (прећутно) одустајање Анкаре од интеграције у ЕУ (која свакако баштини другачије вредности), односно креирање алтернативног пројекта геополитичке будућности Турске. С обзиром на нараслу снагу савремене Турске, стварање зоне властитог преовлађујућег утицаја посматра се као примамљива платформа. Још пре више од једне деценије, писци домаћег (српског) уџбеника војне географије констатовали су да Турска стреми да се што брже и дубље укљини у Европу, и да се повеже са муслиманским републикама у Азији, као и да интегрише постојеће муслиманске енклаве на Балкану. Како даље примећују аутори, „тај далекосежни циљ остварио би се у више етапа и резултирао би компактним муслиманским балканским простором” (Gigović, Sekulović, 2012: 40). Овакве амбиције најисцрпније је објаснио и скицирао некадашњи турски министар спољних послова професор Ахмет Давутоглу (Ahmet Davutoğlu) у свом кључном делу *Стратегијска дубина*. Анализирајући геополитичке прилике на Балкану, Малој Азији и Кавказу, Давутоглу апелује да се учврсте везе са Албанцима и Бошњацима које дефинише као „два основна чиниоца османлијског наслеђа” и као турске природне савезнике (Davutoglu, 2014: 75). Поред тога, он сматра да у геостратегијском смислу, одбрана Турске не треба да буде заснована на превазиђеним шаблонима – војним снагама које би биле распоређене у источној Тракији – већ на „активном коришћењу сфера утицаја које ће се оформити ван граница Турске, на Балкану”. Узимајући ову опаску у обзир, уопште није изненађујућа констатација већ на следећој страни његове књиге да „одбрана Истанбула и источне Тракије почиње од Јадрана и Сарајева, а одбрана источне Анадолије и Ерзурума креће од северног Кавказа и Грозног” (Davutoglu, 2014: 77). Овде се можда најјасније може сагледати шта значи концепт „стратегијске дубине” који се, барем када је реч о Балкану, темељи на његовим муслиманским заједницама које су, како каже Давутоглу, „баштиници Османског царства”.

Може ли овако замишљена „стратегијска дубина” за потребе Турске, на простору Балканског полуострва, да буде задовољавајуће геополитичко решење/стање за Будимпешту? У *Националној стратегији безбедности* Мађарске из 2021. године, безбедносна ситуација на тзв. Западном

Балкану третира се као крхка (fragile), неконтролисана масовна илегална миграција као главни изазов за државе које се налазе дуж главне мигрантске руте, док се у овом документу такође изражава бојазан да потенцијална политичка и економска нестабилност могу да ојачају религијски радикализам (треба ли нагађати на коју се религију мисли?, прим. Н. В.) (Government Resolution 2021). Мада се у истом документу Турска дефинише као „НАТО савезник” и кључни партнер у „управљању миграцијама”, званична Будимпешта није ниједним потезом наговестила да би потенцијална турска хегемонија на Балкану зарад „стабилизације” прилика на њему био за њу прикладан сценарио. До сада се у историографији, политикологији и публицистици углавном користила синтагма „прећутни савезници” или „прећутно савезништво”. Међутим, када је реч о односима Мађарске и Турске у погледу Балкана и политичких перспектива његових држава, њихов адекватан опис садржавао би се у синтагми „прећутно надметање/сучељавање” или у изразу „прећутни такмаци/супарници”. Иако (још) нема отворене конфронтације међу њима, ове државе низом потеза политичке и економске природе утврђују своје позиције на Балканском полуострву, индиректно стварајући (покушавајући да створе) (не)формалне коалиције. Реч је о креирању својеврсних сфера утицаја.

Грађење сфера утицаја

У средњем веку Угарска и Османлије градили су своје зоне утицаја, или директно проширивале властите територије, углавном „посредством мача”, односно силом или претњом употребе силе. У односима хришћанских кнежевина и краљевина важан инструмент били су и бракови између владарских кућа. Данас, у одсуству рата, инструменти ширења и продубљивања утицаја су разноврснији. Оба актера покушавају да стекну што боље политичке позиције у балканским државама кроз инвестиције, зајмове, донације, преузимање медија, улагања у културу, пропаганду и обнову историјске баштине.

Када је реч о Турској, њено присуство/ширење утицаја код, како је то Давутоглу дефинисао, природних савезника, дакле Албанаца и Бошњака, више је фокусирано на учвршћивање тзв. меке моћи (медији, образовање, популарна култура, рестаурација културно-историјског

наслеђа), иако ни улагања у привреду нису незнатна, док је, на пример, у Србији, где је становништво преовлађујуће хришћанско (православно), врло жива привредна односно инвестициона активност, јер се исправно проценило да у случају када недостају идентитетске споне, једино профит, односно економски интереси могу битно да утичу на политичку оријентацију једне земље.

На сајту турске амбасаде у Београду, амбасадор Турске који је своју дужност преузео крајем 2024. године, у поздравном обраћању грађанима Србије навео је да узајамна трговина превазилази вредност од 2,5 милијарди америчких долара, да преко 800 турских компанија послује у Србији и да турске инвестиције премашују вредност од 400 милиона долара (без навођења године или периода) (Ambassador's Message, 2024). Његов одлазећи претходник, само неколико месеци раније, тврдио је да преко хиљаду турских компанија послује у Србији (CCIS 2024). У сваком случају, турско економско присуство у Србији је опипљиво, а самим тим и одређен политички утицај преко тог присуства. Тај утицај се може регистровати већ дуже време – иако је Турска повукла низ потеза који су врло неповољни по Србију (попут тога да турска компанија гради фабрику муниције и дронова на тзв. Косову, што се није могло десити без одобрења званичне Анкаре или испоруке турских беспилотних летелица Бајрактар [Bayraktar TB-2] албанским властима у Приштини) – реакције званичног Београда су биле врло уздржане.

Ово присуство и утицај надмашује мађарска економска иницијатива у Србији – још у 2022. години узајамни робни промет вредео је 3,6 милијарди долара, а Мађарска је и значајан инвеститор са 950 милиона долара за период 2012–2021 (Cvijić, Bjeloš, Šterić, Ranković, Drajić, 2023:32). Будимпешта и врло јаким дипломатским гестовима придобија наклоност Београда – када је било гласање у Генералној скупштини УН о злочину у Сребреници као геноциду, 23. маја 2024. године, Мађарска је била једина чланица ЕУ и НАТО која је гласала против, чиме је стекла велике симпатије у српском јавном мњењу и захвалност политичког руководства Србије, упркос томе што понекад одређени симболички потези (случај са тзв. Орбановим шалом) са мађарске стране нису сасвим коректни.²

² Када је овај рад већ увелико био завршен, дошла је и вест о потписивању споразума у области одбране између Мађарске и Србије, почетком априла 2025.

Када је реч о Босни и Херцеговини, улоге су подељене – Мађарска интензивно сарађује са Републиком Српском, док се Турска нескривено представља као покровитељ босанско-херцеговачких муслимана (Бошњака), ентитета у којем су они већина, као и читаве БиХ.

Још је Ахмет Давутоглу у својој већ спомињаној књизи (написаној пре скоро четврт века), писао како је свима позната турска историјска и емотивна блискост са Бошњацима и Албанцима (Davutoglu, 2014: 293). Сходно овој блискости, по њему, најважнији турски стратегијски приоритет на Балкану треба да буде осигурање безбедности друштвима која своју судбину везују за регионалну моћ и утицај Турске – дакле албанском и бошњачком друштву. На ову учтиво дефинисану доктрину надовезује се „скаска” о томе како је на болесничкој постељи, први ратни лидер Бошњака Алија Изетбеговић оставио Босну у аманет Турској, односно Реџепу Тајипу Ердогану, тада турском премијеру (Politika, 2012). Док је до почетка овог века конкретна турска помоћ Бошњацима била умерена, са доласком на власт АКП партије, 2002. године, подршка почиње нагло да расте. У периоду 1995–2002. вредност турске подршке различитим пројектима обнове у БиХ износила је око 20 милиона америчких долара (између осталог и за реконструкцију Старог моста у Мостару). Од 2002. године, посредством турске државне агенције за сарадњу и координацију – ТИКА (ТИКА), реализовано је мноштво пројеката историјског, културног, симболичког и идентитетског карактера (попут обнове отоманског архитектонског наслеђа), али и у економске сврхе (помоћ мањим предузетницима и инфраструктурним пројектима) (Mujadžević, 2017: 89–90). Поред тога, како наводи исти аутор, ова агенција је издвојила средства и за отварање два департмана за турски језик и књижевност на универзитетима у Тузли и Зеници. У Сарајеву је 2009. године отворен Турски културни центар. Економски утицај Турске у БиХ (ентитету Федерација БиХ) није занемарљив али је далеко од доминантног, а турска улагања у привреду Србије су значајно већа од оних у босанско-херцеговачку економију. Такође, турски утицај је видљив и у медијима – дневним листовима, порталима, часописима (Mujadžević, 2017: 130–131). Не треба посебно наглашавати да најдоминантнија

године, са елементима заједничке обуке/вежби оружаних снага две земље и војно-техничке сарадње.

политичка снага Бошњака – Странка демократске акције (САД) – има изразито туркофилску оријентацију.

Мађарска, с друге стране, последњих година снажно подупире власти Републике Српске, између осталог, и у борби против централистичких тежњи из Сарајева (које је дато у аманет Турској), и то не само политички и дипломатски, него и финансијски. Тако се 2022. године, РС задужила код Извозно-увозне банке Мађарске за 110 милиона евра, а у септембру 2023. Влада РС је усвојила одлуку о новом задужењу од 30 милиона евра. Поред тога, Мађарска је обезбедила програм финансијске помоћи пољопривредницима у РС у вредности од 100 милиона евра, углавном за набавку машина/алатки које им требају у њиховој делатности (RSE 2023). Знатан део субвенција, до 70%, представља бесповратну помоћ. За Републику Српску ова помоћ има посебан значај ако се узме у обзир чињеница да се она налази под вишеструким финансијским санкцијама/блокадама западних земаља. Будимпешта чак размишља да преузме део инвестиција у српском ентитету на које се раније обавезала Немачка, а од којих је одустала у оквиру своје политике притисака на Бањалуку (Srpske Novine, 2023).

Већ је раније у овом тексту успутно споменута продаја беспилотних летелица из Турске оружаним формацијама тзв. Косова. Међутим, те летелице чине само део наоружања и опреме турског порекла на тзв. Косову. Поред њих, у тзв. косовским снагама присутни су и турски оклопни аутомобили, противоклопни ракетни системи, минобацачи, системи за ометање беспилотних летелица, различите врсте пушака и митраљеза (RT, 2024). Осим тога, припадници турских ОС, у оквиру КФОР-а или мимо њега, као инструктори врше различите врсте обука. Када је реч о Албанији, Турска је после САД најзначајнији донатор војне опреме и наоружања, а у појединим годинама и највећи, као на пример 2022. године (BDM 2023). Донирају се пушке, амбулантна кола, камиони, теренска возила за војне намене, полицијска возила за контролу нереда и др. Албанија је такође купила турске беспилотне летелице Бајрактар, а планира да се снабде са још неким врстама тих летелица. Турске војне везе са Албанијом и тзв. Косовом указују да Анкара озбиљно рачуна на албански фактор у потенцијалној ескалацији политичке кризе на Балкану која би могла да доведе и до оружаног сукоба.

Међутим, и на симболичком плану Анкара у Албанији показује иницијативу. У октобру 2024. године, у Тирани, турски председник Ердоган заједно са албанским премијером Рамом (Edi Rama) присуствовао је отварању највеће џамије (или једне од највећих) на Балкану (Namazgah Mosque), чија је изградња финансирана средствима турске агенције за религијске послове/намене (Diyanet). Импозантна грађевина, која може у себе да прими осам хиљада верника (Daily Sabah 2024), налази се у близини албанског парламента и представља „опипљиво” сведочанство турске моћи и утицаја. Као и у БиХ, у Албанији делује и турска агенција ТИКА, *longa manus* Анкаре, како се описује у италијанском часопису за геополитику *Лумес* (Limes), и то на пројектима рестаурације грађевина из отоманског периода, образовања или техничко-логистичке подршке у ситуацијама природних непогода (нпр. земљотреси) (Benazzo, 2020: 149). Иако у Албанији и друге земље, пре свега САД, имају своје упориште и интересе, несумњиво је да Анкара упорно настоји да што више увуче ову земљу у своју сферу утицаја.

Са друге стране, Будимпешта већ дужи период, неких десетак година, показује спремност за чвршћом сарадњом са Северном Македонијом. Уобичајено, разлози за мађарски уплив проналазе се у персоналним, партијским и идеолошким интересима. Нарочито се у том контексту спомиње блискост владајућих партија Фидеса и ВМРО-ДПМНЕ (Cvijić, Bjeloš, Šterić, Ranković, Drajić, 2023:18). Други коментатори објашњавају да је Северна Македонија кључни партнер (један од важнијих партнера) Будимпеште због тзв. мигрантске кризе (Viola, Orosz, Armas, 2024). У сваком случају, ради промовисања своје (конзервативне) агенде, на подстицај званичне Будимпеште, мађарски капитал је ушао у неколико македонских медијских кућа (утицајнији портали, једна телевизија и др.) (Cvijić, Bjeloš, Šterić, Ranković, Drajić, 2023:18). Ипак, најспектакуларнији мађарски потез представља одобрење два кредита (у октобру и децембру 2024) од по 500 милиона евра (или око 520 милиона америчких долара), Северној Македонији (Petrushevska 2024). Укупно, једна милијарда евра биће искоришћена за различите намене – први кредит биће у функцији подршке пројектима у локалним самоуправама и потпоре државном буџету, док је други предвиђен за отплату еврообвезница. Када се узме у обзир оволика подршка Будимпеште Скопљу, није изненађујућа изјава

македонског премијера Христијана Мицкоског да је Мађарска „стратешки савезник“ Северне Македоније (IntelliNews 2024).

Могуће критике постављене парадигме и одговор на њих

Наравно, у овом раду формулисана теза о „прећутном“ мађарско-турском супарништву може да се оспорава из више перспектива посматрања и тумачења. Када је реч о турском утицају на Балкану, може се рећи да важи опаска једног (словеначког) аутора, према коме на географском простору између Истанбула и Беча Турска није главни инвеститор, нити чак ни главна референтна сила (Gaiser, 2020: 157). Ова констатација још више важи за Мађарску. Дакле, на простору Балкана, (не)опипљиво и делатно су присутни и интереси других битних актера светске (континенталне) политике попут Сједињених Држава, Руске Федерације, Велике Британије, Немачке, Француске, Италије или Кине. Ипак, њихово присуство/активности, као и њихови конвергентни/дивергентни интереси са интересима Будимпеште или Анкаре, не морају нужно да поништавају реалне садржаје мађарско-турског сучељавања/супарништва. Одређене тенденције у међународним односима чак сугеришу да би ово мађарско-турско надметање могло да добије на интензитету и разноврсности у наредним годинама. Све већа заокупљеност Вашингтона Пацификом и Азијом; преокупација Русије сукобом у Украјини; усмереност/ангажовање ЕУ ка обуздавању (и)реалног руског експанзионизма и кинеска усредсређеност на проблем Тајвана, остављају одређене регионе света без одговарајуће пажње и уплитања великих сила, па у њима исход дуготрајних геополитичких супарништава често иде у корист најјачих регионалних или (суб)континенталних актера. Такав је случај био на Кавказу, где су Азербејџан, а посредно и Турска, извојевали значајне стратегијско-политичке успехе, науштрб Јермена, као и на Блиском истоку где су Турска (у Сирији) и Израел (појас Газе, Сирија, делимично и Либан) показали своју доминацију. Што више пажња и ресурси великих сила буду одвучени или скренути са балканског простора, веће су шансе да се мађарско-турски ривалитет манифестује у свом „непомућеном“ или транспарентном облику.

Друго оспоравање тезе о „прећутном“ мађарско-турском ривалитету могло би да потекне од чињенице да „на површини“ односи између

Будимпеште и Анкаре делују сасвим коректни и да два лидера – Орбана и Ердогана – повезују извесне нелибералне позиције/склоности. На одређене подударности њихових политичких погледа указује и група руских аутора, нарочито наглашавајући њихов критички став према Бриселу (ЕУ), као и сличне позиције у односу на поједине традиционалне (морално-политичке) вредности. Такође, они напомињу, да је од 2018. године Мађарска земља-посматрач у Организацији туркијских земаља (Organization of Turkic States – OTS), и да је Будимпешта учествовала на два кључна самита те организације – у Истанбулу и Самарканду – као и да је Орбан био један од говорника на овом другом самиту (Islamov, Bulat, Akhmetkarimov, Grishin, Vagapova, 2024: 143). Такође, могло би да се постави и питање хоће ли ове две земље – Мађарска и Турска – наставити са непромењеном спољном политиком и када њихови вишедеценијски лидери оду једног дана са политичке сцене? Другим речима, да ли ће и после њих, Будимпешта и Анкара наставити са својим амбициозним геополитичким пројектима који се тичу Балкана?

Док је одговор на ово последње питање амбивалентан (потврдан одговор би зависио, пре свега, од подршке широких народних маса и консензуса унутар политичке, привредне и војне елите о наставку дотадашње спољне политике), одговор на прво питање/примедбу (мађарско-турски односи делују срдечно) морао би да почива на разликовању тактичког и стратегијског нивоа политичке (као и војне) конфронтације, и на подсећању да низ корака на тактичком нивоу који иду ка једном правцу/врсти или квалитету међусобних односа, уопште не морају да кореспондирају са дугорочним стратегијским тенденцијама супротног предзнака (конфронтација), нити да негирају њихово постојање или остварење у будућности.

Малоазијско-панонски стратегијски правац и улога Србије

Када је пре више од четири деценије у уџбенику ЈНА *Општа војна географија са европским ратиштем* споменут малоазијско-панонски (панонско-малоазијски) стратегијски правац, (гео)политичке прилике у Европи и свету биле су коренито другачије од оних данас. У контексту хладноратовског надметања, овај правац је био интересантан као просторија евентуалног продора снага ВУ ка Босфору и Дарданелима,

односно одбијања напада и противнапада снага НАТО. Према дефиницији из ове публикације, овај правац обухватао би „егејски басен са Грчком и турским мореузима, целу источну половину Балканског полуострва и целу Панонску низију. Могао би се настављати долином Дунава ка Баварској, односно преко Мале Азије ка Блиском истоку (Marjanović, 1983: 241). Дуж овог правца, меридијанским смером простире се природна проходна зона – Моравско-вардарска удолина – која почиње од Београда, протеже се долинама Велике и Јужне Мораве, преко Прешевске повије, потом долином Вардара, преко територије (Северне) Македоније и Грчке до Солунског поља (Pavlović, 1999: 45). Од Београда, комуникацијски снопови протежу се ка Софији и потом Истанбулу (и даље у дубину Блиског истока), или ка Скопљу и потом Солуну (и даље ка Атини и у дубину источног Медитерана).

Срећом, овим се правцем већ дуго не крећу војске у походима, али су се последњих деценија кретали (и то још чине, додуше, у знатно мањем броју) мигранти са Блиског истока и из Северне Африке ка западној и северној Европи у потрази за бољим животом. Како може да се види из приложене мапе, чији аутори потичу из кредибилних међународних институција, од 11 главних миграцијских померања/покрета/токова (migration movements), чак два су скицирана да се протежу тзв. Балканском рутом, односно на малоазијско-панонском стратегијском правцу. Такође, оба мигрантска тока пресецају територију Републике Србије.

Слика бр. 1. Главни мигрантски токови у свету 2024. године

Извор: International Organization for Migration (IOM) и United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

Питање нелегалних миграната је дуго била (и још је у извесној мери) централна (или једна од најважнијих) тема мађарске спољне политике. Ако се прихвати као релевантан податак да је у периоду 2015–2020. године, кроз Србију прошло до 1,5 милиона миграната (Политика, 2021) и још пар стотина хиљада до почетка 2025. године, јасно је да је у питању озбиљан мултидимензионалан изазов. С друге стране, разумљив је и интерес Анкаре (иако је и она својом политиком доброно помогла креирању нестабилности на Блиском истоку и у Северној Африци, па самим тим и поспешила „сеобе народа“), да што већи број ових невољника (који су у великом броју своје привремено уточиште нашли у Турској) (пре)усмери на Стари континент како би смањила социјални и економски, па и безбедносни притисак који производи њихово присуство на њеној територији. Хоће ли комуникације на малоазијско-панонском правцу, и он у целини, бити (мање или више) порозни или херметички затворени од битног је интереса и за Мађарску, и за Турску.

Поред мигрантског таласа који се може обновити у великом интензитету практично сваког момента (услед хроничне нестабилности на Блиском

истоку и у Северној Африци), значај споменутог стратегијског правца проистиче и из амбициозних планова да се изгради квалитетна и модерна брза пруга која би повезивала Будимпешту и Атину (Солун), преко Суботице, Новог Сада, Београда, Ниша и Скопља, односно једна комуникацијска артерија вишеструког значаја која би „увезала“ Мађарску, Србију, Северну Македонију и Грчку. Својевремено је Ахмет Давутоглу, пишући о природним савезништвима, као њихове обрасце наводио однос Србије и Грчке, односно Албаније, Босне и Турске (Davutoglu, 2014: 281). Напор Будимпеште да што чвршће обезбеди своје интересе, како у Србији тако и у Македонији, и евентуална реализација пројекта ове модерне и брзе пруге, наговештавају стварање једне „меридијанске осовине“ (Мађарска – Србија – Северна Македонија – Грчка) која би ометала даљу турску експанзију на Балкану. С друге стране, зарад опструкције овог пројекта, Турска би могла да активира албански фактор у Северној Македонији, КиМ, и општинама Прешево и Бујановац, који би (не)конвенционалним дејствима (не)оружаног карактера проблематизовао његову реализацију.

Због наведених разлога, улога и значај Републике Србије у оваквој геополитичкој констелацији је од критичне важности за „обе стране“ чије су (спољне) политике биле предмет анализе у овом раду. И поред знатног присуства турског капитала у Србији, слаткоречивости званичника из Анкаре, и својеврсног дисидентства Турске у оквиру НАТО-а, треба увек имати на уму да је Турска, по више основа (БиХ, КиМ), неминовни такмац и озбиљна препрека очувању и реализацији националних интереса не само Републике Србије већ и српског народа који живи ван њених граница. У складу с том чињеницом, требало би изграђивати и подешавати све инструменте спољне политике (политичке/дипломатске, економске, пропагандно-психолошке/културне и војне) и са ослоном на њих остваривати краткорочне/тактичке (1–3 године), средњорочне/стратегијске (3–8 година) и дугорочне/политичке (8–15 година) битне државне циљеве (Rattenbach, 1979: 30).

Закључак

У раду је повучена аналогија између политичко-стратегијских прилика на Балкану са краја 14. и почетка 15. века, и првих деценија 21. века, на бази које је изведена (хипотеза о „новом“ угарско-турском ривалитету

који, за сада, нема оружану димензију. Аутор није имао намеру да о овом ривалитету говори у форми аподиктичких или асерторичких судова, већ је хтео да на присуство Мађарске и Турске на Балкану, последњих година и деценија, баци „ново светло“, односно сагледа то присуство из другачијег концептуалног/истраживачког ракурса. Другим речима, овај рад би требао пре да отвори дискусију, или можда чак постави одређене путоказе у промишљању и планирању, него што би пружао заокружене одговоре и решења.

Јасно је да потпуне аналогije/подударања између две политичко-стратегијске констелације на Балканском полуострву, са размаком од неколико векова између њих, не може да буде. Довољна је само једна упадљива разлика – када су Османлије у средњем веку надирали кроз Балкан, пред њима је тек стајао задатак верске конверзије делова становништва које до тада уопште није познавало ислам. Данас, Турска у грађењу сфере свог утицаја на Полуострву, унапред може да рачуна на муслиманска упоришта/острв(ц)а, изникла услед вишевековне османске доминације овим просторима. Различитости оваквог обухвата или интензитета има више и оне упозоравају да се аналогija, као метод закључивања, не може користити механички и некритички. С друге стране, страх од погрешних закључака или неправилне употребе инструмената логике/методологије, не би требао да спутава научнике и да их ограничава у спекулисању, претпостављању, као и извођењу (хипо)теза и стицању нових сазнања. Аутор рада се нада да је предочио довољно доказа који говоре у прилог његове (хипо)тезе, и да његов рад не представља пуко „мисаоно залетање“ без довољно ослонаца на емпиријском материјалу, него смео искорак из уобичајених и „политички коректних“ интерпретативних матрица.

Литература

- Aljazeera. (2021). Reis Kavazović reagovao na Orbanove izjave o muslimanima u BiH. 22. 12. 2021. Преузето 22. фебруара 2025. са <https://balkans.aljazeera.net/news/2021/12/22/ideologija-ksenofobije-i-rasizma-reis-kavazovic-reagovao-na-orbanove-izjave-o-muslimanima-u-bih>.
- Ambassador's Message. (2024). Büyükelçinin Mesajı. Преузето 22. фебруара 2025. са <https://belgrade-emb.mfa.gov.tr/Mission/Message>.

- Andrić, I. (1995). Razvoj duhovnog života u Bosni pod uticajem turske vladavine. Prosveta.
- BDM (Balkan Defence Monitor). (2023). Albania. Преузето 15. фебруара 2025, са <https://balkandefencemonitor.com/wp-content/uploads/2023/02/albania-BDM-IMC-2023-01.pdf>.
- Benazzo, S. (2020). Tra Italia e Turchia l'Albania sceglie l'America. Limes, No. 7, 143–151.
- Bocskor, A. (2018). Anti-Immigration Discourses in Hungary during the 'Crisis' Year: The Orbán Government's 'National Consultation' Campaign of 2015. Sociology. Vol. 52(3) 551–568.
- CCIS (Chamber of Commerce and Industry of Serbia). (2024). New Horizons in Cooperation Between Serbia And Turkey. 12. 7. 2024. Преузето 19. фебруара 2025. са <https://en.pks.rs/news/new-horizons-in-cooperation-between-serbia-and-turkey>.
- Cvijić, S., Bjeloš, M., Šterić, L., Ranković, I., Drajić, M. (2023). Balkan Csárdás: Hungarian Foreign Policy Dance. Belgrade Centre for Security Policy. Преузето 9. фебруара 2025. са <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2023/05/hungary-ENG-06-1.pdf>.
- Daily Sabah. (2024). President Erdoğan inaugurates largest mosque in Balkans. 10. 10. 2024. Преузето 22. фебруара 2025. са <https://www.daily-sabah.com/politics/diplomacy/president-erdogan-inaugurates-largest-mosque-in-balkans>.
- Gaiser, L. (2020). I Balcani non sono né saranno più sotto il tacco turco. Limes, No. 7, 153–158.
- Gerim, G. (2022). Nationalist Discourses in Hungary and Turkey Under Right-Wing Domination: The Cases of Fidesz and the AK Party. Logos Verlag.
- Government Resolution. (2021). Government Resolution 1163/2020 (21st April) on Hungary's National Security Strategy. Преузето 10. фебруара 2025. са <https://honvedelem.hu/hirek/government-resolution-1163-2020-21st-april.html>.
- IntelliNews. (2024). Hungarian PM Orban says he has a plan to unblock North Macedonia's EU path. Преузето 4. фебруара 2025. са <https://www.intellinews.com/hungarian-pm-orban-says-he-has-a-plan-to-unblock-north-macedonia-s-eu-path-345660/>.

- Islamov, D. R., Bulat G. Akhmetkarimov, B. G., Grishin, Y. Y., Vagapova, F. G. (2024). The Russia and Turkey Factors in Hungary-Serbia Tandem's Policies. *Russia in Global Affairs*, (22)1, 130–150.
- Izetbegović, A. (1970). *Islamska deklaracija*. Izdanje autora.
- Kallay, B. (1905). *Ugarska na granici istoka i zapada*. Zemaljska štamparija.
- Marjanović, R. (1983). *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem*. VIZ.
- Ministry of Trade. (2025). *Economic Outlook*. Преузето 11. фебруара 2025. ca www.trade.gov.tr/data/5b9229ab13b876136466584b/Economic%20Outlook%202024%20December.pdf.
- Mitrović, A. (2011). *Prodor na Balkan: Srbija u planovima Austro-Ugarske i Nemačke 1908–1918*. Zavod za udžbenike.
- Mujadžević, D. (2017). *Asserting Turkey in Bosnia. Turkish Foreign Policy and Pro-Turkish Activism in Bosnia. Actors, Discourses and Textual Corpora (2002–2014)*. Harrassowitz Verlag.
- Naročnicka, N. (2008). *Rusija i Rusi u svetskoj istoriji*. SKZ.
- Pavlović, R. (1999). *Regionalna vojna geografija I. Sektor za školstvo, obuku, naučnu i izdavačku delatnost, Vojna akademija VI*.
- Petrushevsk. (2024). *N. Macedonia's govt secures second 500 mln euro loan from Hungary*. Преузето 9. фебруара 2025. ca <https://seenews.com/news/n-macedonias-govt-secures-second-500-mln-euro-loan-from-hungary-1268490>.
- Politika. (2021). *Od početka godine kroz Srbiju prošlo 42.000 migranta*. 18. 10. 2021. Преузето 25. фебруара 2025. ca <https://www.politika.rs/scc/clanak/489987/od-pocetka-godine-kroz-srbiju-proslo-42-000-migranata>.
- Politika. (2012). *Erdogan: Izetbegović mi je ostavio Bosnu u amanet*. 12. 7. 2012. Преузето 25. фебруара 2025. ca <https://www.politika.rs/sr/clanak/225656/Erdogan-Izetbegovic-mi-je-ostavio-Bosnu-u-amanet>.
- Rattenbach, B. A. (1979). *Introduccion a la estrategia*. Editorial Pleamar.
- Reuters. (2025). *Exclusive: Syria's Sharaa to discuss defense pact with Turkey's Erdogan, sources say*. Преузето 25. фебруара 2025. ca <https://www.reuters.com/world/middle-east/syrias-sharaa-discuss-defense-pact-with-turkeys-erdogan-sources-say-2025-02-04/>.
- Rokai, P., Đere, Z., Pal, T., Kasaš, A. (2002). *Istorija Mađara*. Clio.

- RSE. (2023). Dodik nakon sastanka sa Orbanom rekao da bi Mađarska mogla preuzeti projekte koje je Njemačka obustavila. 2. 10. 2023. Преузето 25. фебруара 2025. са <https://www.slobodnaevropa.org/a/dodik-orban-sastanak-budimpesta-projekti-/32619506.html>.
- RT. (2024). Čiji su Turci prijatelji: Turska vojska obučava pripadnike tzv. KBS-a za rukovanje sistemom SARP. 25. 11. 2024. Преузето 25. фебруара 2025. са <https://lat.rt.rs/srbija-i-balkan/119184-turska-obucava-kbs-sarp-naoruzanje/>.
- Srpske Novine. (2023). Dodik i Cvijanović: Sa 118 miliona evra mađarska Vlada pomaže investicije u Srbskoj. 21. 8. 2023. Преузето 25. фебруара 2025. са <https://s-medijicg.com/srbijairs/97645-118>.
- Tanasković, D. (2015). Veliki povratak Turske: Neosmanizam ili islamizam. Službeni glasnik.
- Vali, A. F. (1971). Bridge across the Bosphorus: The Foreign Policy of Turkey. The Johns Hopkins Press.
- Viola, C., Orosz, A., Armas, J. (2024). North Macedonia as a growing strategic partner for Hungary, MKI Position Papers. Преузето 15. фебруара 2025. са https://hiia.hu/wp-content/uploads/2024/09/0927_North-Macedonia.pdf.
- Vuković, N. (2024). Sukob niskog intenziteta: evolucija, karakter i kriptoživot jedne doktrine. MC Odbrana.
- Worldometer. (2025). <https://www.worldometers.info/world-population/romania-population/>; <https://www.worldometers.info/world-population/bulgaria-population/>; <https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/>.
- Ćorović, V. (2017). Istorija Srba. OnlySmile.

**THE NEW HUNGARIAN-TURKISH COMPETITION
AND THE SIGNIFICANCE OF THE ASIA MINOR-PANNONIAN
STRATEGIC DIRECTION**

Nebojša Vuković*

Abstract: The paper describes and interprets the foreign policy of the Republic of Hungary and the Republic of Turkey on the Balkan Peninsula. Special attention is paid to Hungarian initiatives and actions in the Republika Srpska and the Republic of North Macedonia, as well as to the traditional ties and influences of the Republic of Turkey in Albania, Bosnia and Herzegovina, and the southern Serbian province – Kosovo and Metohija. The article also analyses the actions of these two states in the Republic of Serbia. The paper argues that both sides are “consolidating” their positions in the face of a possible multidimensional confrontation of a coalition nature, which could resemble (at least partially) the conflict from the Middle Ages during the great Ottoman incursion into the Balkans and parts of Central Europe. In short, the (hypo)thesis of the paper is that Hungary and Turkey in the Balkans, especially in the area of the former SFRY, are in a state of “tacit competition” that could intensify or escalate in the future. This possible confrontation would immensely affect both the interests of the Republic of Serbia and its territory, because the main direction of confrontation would extend across the Asia Minor-Pannonian (Pannonian-Asia Minor) strategic direction, which in the past was of key importance in the processes of composing the political map of the southeastern part of the Old Continent.

Keywords: Hungary, Turkey, Serbia, strategic direction, geopolitics.

* E-адреса: nebojsa@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9692-9062>.